

Η ΣΥΝΘΕΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟ ΜΟΝΟΛΕΚΤΙΚΩΝ ΣΥΜΠΛΟΚΩΝ ΟΡΩΝ

Κώστας Βαλεοντής

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντιδιαστολή της λέξης από τον όρο και ορισμοί των βασικών εννοιών απλός όρος, σύμπλοκος όρος και μονολεκτικός σύμπλοκος όρος. Η δημιουργία σύνθετης λέξης ως ένας από τους βασικούς μηχανισμούς σχηματισμού νέου όρου για την ονοματοδότηση νέας έννοιας. Σύνθεση, παραγωγή και παρασύνθεση. Οι οικογενειακοί πίνακες (σύνθεσης και παρασύνθεσης) ως εργαλείο καταγραφής-εντοπισμού των μελών οικογενειών λέξεων με κοινή ριζική λέξη και με μία ή περισσότερες ρίζες. Παράδειγμα εφαρμογής στη συγκεκριμένη μεγάλη οικογένεια λέξεων του κοινότατου ρήματος θέτω (τίθημι) με δεύτερο συνθετικό το ίδιο το ρήμα και τα παράγωγά του και πρώτο συνθετικό πρόθεση ή μόριο (διπλομόριο, τριπλομόριο,...), όνομα, αριθμητικό ή επίρρημα. Οριζόντια και κατακόρυφη εξέταση των μελών της οικογένειας στους οικογενειακούς πίνακες. Εκτίμηση της σπουδαιότητας των κενών θέσεων και της αδιαμφισβήτητης δυνατότητάς τους να δεχθούν νέους συγγενείς που θα αποδώσουν νέες έννοιες. Επισήμανση της ανάγκης να βοηθηθούν οι ονοματοθέτες κάθε θεματικού πεδίου για την αξιοποίηση της μοναδικής αυτής δυνατότητας που διαθέτει η Ελληνική Γλώσσα στην σύγχρονη οροδοσία και την αναζήτηση κατάλληλων εργαλείων για το σκοπό αυτό.

COMPOSITION AND DERIVATION IN THE HELLENIC LANGUAGE FOR THE FORMATION OF ONE-WORD COMPLEX TERMS

Kostas Valeontis

SUMMARY

Contradistinction of a word to a term and definition of the basic concepts: simple term, complex term, and one-word complex term. The generation of a compound word as one of the basic mechanisms of forming a new term in order to designate a new concept. Composition, derivation and parasynthesis. Family tables (of composition and parasynthesis) as a tool of recording-locating the members of word families with a common root word and with one or more logical roots. An application instance in the specific large word family of the quite common verb θέτω (τίθημι) the second component being the verb itself or its derivatives, while the first component is a preposition, a particle (double particle, triple particle, ...), a noun, a numeral or an adverb. Horizontal and vertical examination of the family members over the family tables. Consideration of the importance of the vacant positions and their unquestionable ability to accept new relatives to designate new concepts. Emphasis is given to the necessity of helping the namers of any subject field to utilise this unique capability of the hellenic language in the contemporary term creation and seek proper tools to this purpose.

0 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένα μέρος τούτης της εργασίας έγινε το 1987 και τα πρώτα στοιχεία για την υποστήριξή της, σε ό,τι αφορά την οικογένεια λέξεων του ρήματος *θέτω (τίθημι)*, αντλήθηκαν από το πρώτο και μοναδικό – τότε – *αντίστροφο λεξικό* της ελληνικής γλώσσας του Γ. Κουρμούλη [1] με την συνεπικουρία και του μοναδικού *Μεγάλου Λεξικού Όλης της Ελληνικής Γλώσσας* του Δ. Δημητράκου [2]. Η ιδιότυπη κοινοποίηση κάποιων από τα στοιχεία αυτά [3] ήταν απλώς μια επίκαιρη συνεισφορά στη γενικότερη συζήτηση της εποχής για την ελληνική γλώσσα και τα σύγχρονα προβλήματά της, ένα από τα οποία – το σημαντικότερο ίσως – είναι το πρόβλημα της Ορολογίας.

Έκτοτε, η αδιάλειπτη ορολογική ενασχόλησή μας επιβεβαίωσε περίτρανα τα τοτινά συμπεράσματα, γιατί *πάνω σε εκείνη τη βάση* μας έδωσε και μας δίνει καθημερινά *λύσεις* στην αναζήτηση *ελληνικών όρων* που αξιοποιούν τη θαυμαστή παραγωγική και συνθετική ικανότητα της γλώσσας μας.

Πρόσφατα, τα στοιχεία εκείνα συμπληρώθηκαν/διασταυρώθηκαν με νέα που αντλήθηκαν από το σύγχρονο *Αντίστροφο Ηλεκτρονικό Λεξικό της Νέας Ελληνικής*, εξαιρετική δουλειά Ομάδας Εργασίας υπό την ευθύνη της Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη [4], που αποτελεί σημαντικό εργαλείο για τη σύγχρονη οροδοσία.

Τούτη η εργασία κάθε άλλο παρά αποσκοπεί στο να καλύψει πλήρως το θέμα της σύνθεσης και παραγωγής στην ελληνική γλώσσα. Στόχος της είναι να δείξει το μέγεθος της παραγωγικής και συνθετικής δύναμης της ελληνικής γλώσσας και να επισημάνει την ανάγκη αξιοποίησης της δύναμης αυτής στη σύγχρονη Ελληνική Ορολογία. Προς την κατεύθυνση αυτή πρέπει να αξιοποιηθούν και τα αποτελέσματα σειράς σημαντικών εργασιών των τελευταίων ετών, για τη μορφολογία της ελληνικής γλώσσας και ειδικότερα για τη *Σύνθεση*, της Α. Ράλλη και των συνεργατών της [5] [6].

1 ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Σύμφωνα με τους ορισμούς των βασικών εννοιών της Ορολογίας, που έχει εκπονήσει η επιτροπή TC 37 του Διεθνούς Οργανισμού Τυποποίησης (ISO) [7] οι *έννοιες* είναι *μονάδες γνώσης* που αντιστοιχούν σε συγκεκριμένους συνδυασμούς *χαρακτηριστικών*, δηλαδή *νοητικών αφαιρέσεων* ιδιοτήτων των *αντικειμένων*. Μια έννοια μπορεί να περιλαμβάνει είτε *ατομικά* χαρακτηριστικά ενός συγκεκριμένου αντικειμένου (*ατομική έννοια*) είτε *κοινά* χαρακτηριστικά δύο ή περισσότερων αντικειμένων (*γενική έννοια*). Παραδείγματα – ατομικές έννοιες: «*Ευρώπη*», «*Αρχαίο Θέατρο της Επιδαύρου*», γενικές έννοιες: «*ήπειρος*», «*αρχαίο θέατρο*». Κάθε έννοια μπορεί να δοθεί γλωσσικά με μια περιγραφική δήλωση, τον

ορισμό της.

Κάθε ατομική έννοια κατασημαίνεται λεκτικά (= με λόγο, με λέξεις) μέσω ενός **ονόματος**, ενώ κάθε γενική έννοια κατασημαίνεται λεκτικά μέσω ενός **όρου**. Αυτή η **λεκτική κατασήμανση** μπορεί να αποτελείται από μία ή περισσότερες λέξεις, μπορεί να είναι δηλαδή ένα **μονόλεκτο** ή **πολύλεκτο**, όπως π.χ.: **Ευρώπη, ήπειρος** ή **Αρχαίο Θέατρο της Επιδαύρου, αρχαίο θέατρο**.

Από πλευράς εννοιολογικής πέρα από την **νιλεκτικότητα** (μονολεκτικότητα, διλεκτικότητα, τριλεκτικότητα, ... , πολυλεκτικότητα) ενός **όρου** σημαντικό ρόλο παίζει η **συμπλοκότητά** του: Οι όροι διακρίνονται [7] σε **απλούς** και **σύμπλοκους**. Ο **απλός όρος** περιλαμβάνει **μόνο μία ρίζα**¹ (ανεξάρτητα από τα άλλα πρόσθετα μορφήματα: **προθήματα, επιθήματα, καταλήξεις** που μπορεί αυτός να περιέχει). Οι απλοί όροι είναι δηλαδή **μονόρριζες λέξεις** (ριζικές λέξεις ή παράγωγες λέξεις). Ο **σύμπλοκος όρος** περιλαμβάνει **περισσότερες από μία ρίζες** (ανεξάρτητα από τα άλλα πρόσθετα μορφήματα: **προθήματα, επιθήματα, καταλήξεις** που μπορεί αυτός να περιέχει). Οι σύμπλοκοι όροι είναι δηλαδή **πολύρριζες λέξεις** (**σύνθετες λέξεις** ή **παρασύνθετες λέξεις**) ή **φράσεις**. Παραδείγματα:

Απλοί όροι: ψηφίο, ψηφιακός, ψηφίδα, ψήφος, ψηφιση, ψηφισμα

Σύμπλοκοι όροι: δυσάδικο ψηφίο, ψηφιακοποίηση, εικονοψηφίδα, χαμένη ψήφος,
καταψήφ-ιση, ψηφισμα του Ευρωκοινοβουλίου

Κάτι που πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα είναι ότι πίσω από το **λεξικό μιας γλώσσας**, πίσω από το **σύνολο λέξεων** της, υπάρχει ο κόσμος των εννοιών με τα συστήματα και υποσυστήματά του, ο κόσμος αυτών των δημιουργημάτων του ανθρώπινου νου που αντιπροσωπεύουν, ατομικά ή ομαδοποιημένα, τα αντικείμενα της εξωτερικής και εσωτερικής πραγματικότητας και που κατασημαίνονται λεκτικά με ένα **σύνολο όρων**. Ανάμεσα σ' αυτά τα δύο σύνολα (**σύνολο λέξεων**, **σύνολο όρων**) δεν υπάρχει αμφιμονοσήμαντη αντιστοιχία. Οι **λέξεις** μπορεί να είναι από μόνες τους **όροι**, αλλά μπορεί και να **συμμετέχουν ως συνθετικά** σε πολυλεκτικούς σύμπλοκους όρους. Έτσι, ενώ το λεξικό μιας γλώσσας είναι πεπερασμένο, το σύνολο των όρων που μπορούν να σχηματιστούν με αυτό είναι **εκθετικά** μεγαλύτερο, δηλαδή πρακτικά απεριόριστο. Για παράδειγμα, **ενδεικτικά**, από ένα **λεξικό 100.000 λέξεων** αν κάθε **νίλεκτο** θεωρηθεί απλώς ως ένας από τους **δυνατούς συνδυασμούς των 100.000 λέξεων ανά ν λέξεις** (χωρίς να τεθεί καμιά διαφοροποίηση ως προς την σειρά – **διάταξη** – των λέξεων μέσα στο νίλεκτο) τότε το **θεωρητικό όριο** του

¹ Οι ορισμοί του απλού και του σύμπλοκου όρου έχουν αλλάξει στη νέα έκδοση του ISO 1087. Οι νέοι ορισμοί βασίζονται στη **ρίζα** (root) ενώ οι παλιοί βασίζονταν στο **θέμα** (stem).

συνόλου των μονολεκτικών, διλεκτικών, τριλεκτικών και τετραλεκτικών όρων – δηλαδή των συχνότερων νιλέκτων [8] – που μπορούν να καθοριστούν, είναι της τάξεως του 4×10^{18} (= 4 πεντάκις εκατομμύρια).

2 ΟΙ ΒΑΣΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΝΕΩΝ ΟΡΩΝ

Στο 1^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία», του 1997, αναφέραμε [9] τους κύριους μηχανισμούς σχηματισμού όρων για την πρωτογενή ονοματοδότηση νέων εννοιών, ενός θεματικού πεδίου, σε δεδομένη γλώσσα πηγής. Οι μηχανισμοί αυτοί – αναδιατυπωμένοι σύμφωνα με τους σήμερα ισχύοντες ορισμούς του ISO² – είναι:

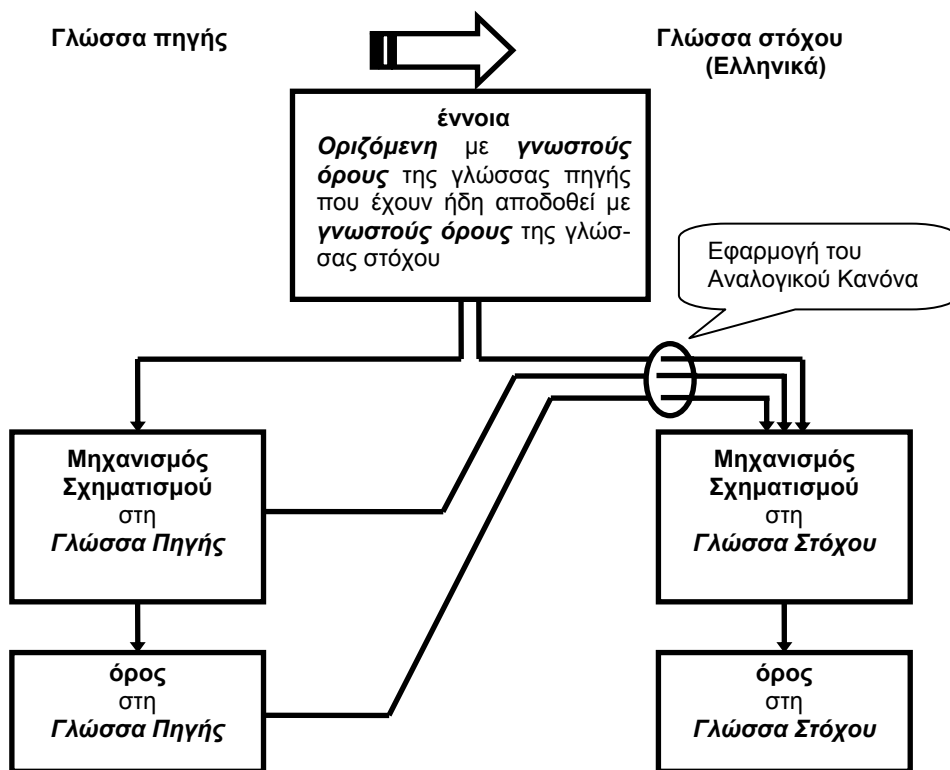
- α. Σχηματισμός πολυλεκτικού σύμπλοκου όρου από γνωστούς όρους της γλώσσας πηγής, σε συντακτική σχέση μεταξύ τους η οποία κατοπτρίζει την λεκτική περιγραφή του ορισμού.
- β. Μεταφορά όρου από άλλο³ θεματικό πεδίο, δηλαδή πρόσδοση σε ήδη υπάρχοντα όρο άλλου θεματικού πεδίου μιας ακόμα σημασίας (μεταφορικής σημασίας), ώστε αυτός να κατασημαίνει τη νέα έννοια στο υπό μελέτη θεματικό πεδίο.
- γ. Δημιουργία ενός νεολογισμού με δημιουργία μιας νέας λέξης που δεν είχε χρησιμοποιηθεί ως τώρα στην υπόψη γλώσσα.
- δ. Δανεισμό όρου από άλλη γλώσσα, δηλαδή προσαρμογή ή μεταγραφή της εξωτερικής μορφής του όρου αυτού στο σύστημα της υπό εξέταση γλώσσας.
- ε. (όχι ως χωριστός μηχανισμός, αλλά ως οριζόντιος κανόνας για όλους τους προαναφερόμενους μηχανισμούς): Εφαρμογή της συνεκδοχής, δηλαδή χρήση σε μια έννοια, προσδιορισμού που προσιδιάζει σε άλλη έννοια συναφή με την πρώτη και βασικής σπουδαιότητας για εκείνη.

Οι προαναφερόμενοι μηχανισμοί ισχύουν και για τη γλώσσα στόχου. Γι αυτήν, όμως, υπάρχει το πλεονέκτημα ότι είναι ήδη γνωστός ο όρος της γλώσσας πηγής και επιπλέον ο μηχανισμός σχηματισμού που εφαρμόστηκε σ' αυτήν (βλέπε σχήμα 1). Αυτό το

² Στην ανακοίνωση του 1997 ως νεολογισμό (neologism) είχαμε δεχθεί τον οριζόμενο από το ISO 1087:1990, δηλαδή «νεόκοπο όρο ή πρόσφατα δανεισμένο όρο από ξένη γλώσσα ή από άλλο θεματικό πεδίο». Η νέα έκδοση ISO 1087-1:2000 ορίζει ως νεολογισμό (neologism, newterm) «νεόκοπο όρο που δημιουργείται για να αποδώσει δεδομένη έννοια». Σε τούτη την ανακοίνωση θεωρούμε καταρχήν ότι ισχύει ο νέος ορισμός. Διατυπώνεται, όμως, πρότασή μας στο τέλος του κεφαλαίου 2.

³ Τη μεταφορά αυτή το ISO 1087-1:2000 τη θεωρεί δανεισμό. Στην ουσία δεν πρόκειται για μεταφορά όρου, γιατί με την πρόσδοση, στην ίδια λέξη ή στην ίδια φράση, της νέας σημασίας, δημιουργείται νέος όρος και δεν μεταφέρεται ο όρος του άλλου θεματικού πεδίου.

γεγονός εκμεταλλεύεται και ο **αναλογικός κανόνας**⁴ της ονοματοδοσίας που, όπως είχαμε δείξει [3], αποτελεί αποτελεσματικό εργαλείο για τον ονοματοθέτη.

Σχήμα 1. Σχηματικό διάγραμμα ονοματοδοσίας νέων εννοιών στη γλώσσα πηγής και στη γλώσσα στόχου

Πρέπει εδώ να επισημάνουμε ότι η **σύλληψη και εισαγωγή**, σε ένα θεματικό πεδίο, μιας **νέας έννοιας**, συντεπάζεται αναπόφευκτα και την ονοματοδότησή της με έναν όρο, που δεν μπορεί παρά να είναι ένας **νέος όρος**, οποιοσδήποτε από τους προαναφερόμενους

⁴ Η διατύπωση του "Αναλογικού Κανόνα" έχει ως εξής: «Κατά το σχηματισμό ενός όρου σε μια γλώσσα (γλώσσα στόχου) για την ονοματοδότηση μιας νέας έννοιας που έχει ονοματοδοτηθεί πρωτογενώς σε μια άλλη γλώσσα (γλώσσα πηγής) ως πρώτη επιλογή του ονοματοθέτη πρέπει να είναι η εφαρμογή μηχανισμού σχηματισμού ανάλογου προς το μηχανισμό σχηματισμού του όρου της γλώσσας πηγής»

μηχανισμούς και αν χρησιμοποιηθεί, εφόσον, αμέσως πριν, η λέξη ή ο συνδυασμός λέξεων που χρησιμοποιήθηκε για την ονοματοδότηση της νέας έννοιας είτε δεν υπήρχε είτε εσήμαινε κάτι άλλο (στο ίδιο ή σε άλλο θεματικό πεδίο). Με αυτόν το συλλογισμό, κατά κυριολεξίαν, θα έπρεπε να λέγονται νεολογισμοί (<νέος λόγος, νέος λογισμός) όλοι οι νέοι όροι όλων των θεματικών πεδίων. Αλλά τότε η ανάπτυξη της γνώσης, που δεν σταματά ούτε στιγμή, θα λέγαμε ότι περιγράφεται με αλλητάλληλα «κύματα νεολογισμών», αφού κάθε ώθηση σε κάποιο θεματικό πεδίο συνοδεύεται και από ένα «κύμα» νέων εννοιών. Υπό ένα ευρύ πρίσμα η «νεολογία» (ως φαινόμενο της δημιουργίας και διάδοσης νεολογισμών) έχει εξεταστεί αναλυτικά από την Ά. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη [10] και καλύπτει τη «γλωσσική αλλαγή» σε όλα τα επίπεδα από καθαρά γλωσσολογική διάσταση.

Μέσα, όμως, στη διαρκή πρόοδο της γνώσης, πού τελειώνει το παλιό ή από πότε αρχίζει το νέο; Η ISO/TC37, απέκλεισε από το νέο ορισμό του νεολογισμού (βλέπε υποσημείωση 2) τους όρους που «δανειζόμαστε» από άλλο θεματικό πεδίο ή από άλλη γλώσσα που τους κάλυπτε ο προηγούμενος ορισμός και έμεινε στους «νεόκοπους όρους» (newly coined terms) που καλύπτονται από τους μηχανισμούς σχηματισμού α. και γ. παραπάνω.

Ο μηχανισμός σχηματισμού α. αφορά πολύλεκτα στα οποία εμπλέκονται ήδη γνωστοί όροι (μονολεκτικοί ή πολυλεκτικοί), δηλαδή – σε επίπεδο όρου – αυτούς τους όρους τους γνωρίζουν οι εμπειρογνώμονες του πεδίου και μπορεί να τους βρει κανείς σε ειδικά ορολογικά λεξικά του υπόψη θεματικού πεδίου, ενώ – σε επίπεδο λέξης – όλες οι λέξεις που συνθέτουν τους όρους αυτούς υπάρχουν⁵ στο γενικό λεξικό της γλώσσας. Επομένως, τί το νεολογικό υπάρχει στον μηχανισμό α; Το ότι το πολύλεκτο αντιστοιχείται με μια νέα έννοια; Μα αυτό συμβαίνει με όλους τους μηχανισμούς σχηματισμού όρων όπως προαναφέραμε.

Μένει, επομένως, ο μηχανισμός γ. και θα μπορούσαμε να προχωρήσουμε λίγο παραπέρα από την ISO/TC37 και να πούμε ότι:

|| στο πεδίο της Ελληνικής Ορολογίας, νεολογισμός είναι μόνον ότι παράγεται από αυτόν τον μηχανισμό. Δηλαδή νεοσχηματιζόμενα μονόλεκτα – απλά ή σύμπλοκα – που μπορεί να είναι ριζικές, παράγωγες, σύνθετες ή παρασύνθετες λέξεις οι οποίες σχηματίζονται και χρησιμοποιούνται για πρώτη φορά, σε όλη την ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας.

⁵ Λέγοντας «υπάρχουν» εννοούμε ότι μπορούμε να τις βρούμε τουλάχιστον σε ένα από τα κυκλοφορούντα γενικά λεξικά, οποιασδήποτε φάσης της Ελληνικής Γλώσσας.

Για παράδειγμα [11], οι όροι: **δωφίο**⁶ (bit, n.), **δωφιακός** (bit, adj.), **κατωφλιακός** (threshold, adj.), **διεπαφή** (interface), **αδιαθεσιμότητα** (unavailability), **εργομήγυρη** (workshop), **νωτεπίνωτος** (back-to-back, adj.) είναι νεολογισμοί.

Επιμέρους διεργασίες αυτού του μηχανισμού μπορεί να είναι: *παραγωγή, σύνθεση, παρασύνθεση, επιθετοποίηση Γενικής Ουσιαστικού, μονολέκτηση* διλεκτικών ή πολυλεκτικών τμημάτων και *σύντμηση* πολυλεκτικού σύμπλοκου όρου (*αρκτικολέκτηση, ακρωνυμία*) [8] κ.ά.

3 ΜΟΝΟΛΕΚΤΙΚΟΣ ΣΥΜΠΛΟΚΟΣ ΟΡΟΣ – ΣΥΝΘΕΣΗ, ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΣΥΝΘΕΣΗ

Σύμφωνα με τα προηγούμενα, ο **μονολεκτικός σύμπλοκος όρος** είναι **σύνθετη λέξη** ή **παρασύνθετη λέξη** (παράγωγη σύνθετης λέξης). Η συμμετοχή του μονολεκτικού σύμπλοκου όρου στο **Ορολόγιο** ενός θεματικού πεδίου είναι σημαντική. Για παράδειγμα, στον τομέα των Τηλεπικοινωνιών [8], από το σύνολο των *μονολεκτικών όρων* (που αποτελεί το **12%** του συνόλου των τηλεπικοινωνιακών όρων) το **71%** είναι σύμπλοκοι.

Κατά την κλασική αντίληψη της Γραμματικής [12] [13], η **σύνθεση** είναι διεργασία *συνένωσης λέξεων* και διακρίνεται σε

- **σύνθεση με αχώριστο μόριο**⁷ (νέο ή αρχαίο) **ως πρώτο συνθετικό** (όπως το στερητικό **α**, το **ξε-**, το **ανα-** και οι λοιπές αρχαιοελληνικές προθέσεις και μερικές άλλες άκλιτες λέξεις π.χ. **τηλε-**, **αρχι-**, **ευ-**, **δυσ-**, ...) και
- **σύνθεση με συνένωση δύο λέξεων.**

Το αποτέλεσμα της σύνθεσης είναι μια **σύνθετη λέξη** (ή **σύνθετο**), ενώ οι λέξεις που ενώνονται λέγονται **συνθετικά** (*πρώτο συνθετικό, δεύτερο συνθετικό*). Κάθε λέξη που δεν είναι σύνθετη λέγεται **απλή**.

Στην Ορολογία χρησιμοποιούνται και τα δύο παραπάνω είδη σύνθεσης. Στις Τηλεπικοινωνίες, για παράδειγμα, το πρώτο συναντάται [8] στο **80%** περίπου των σύμπλοκων μονολέκτων ενώ το δεύτερο στο **20%** αυτών.

Κατά την κλασική αντίληψη της Γραμματικής, επίσης, η **παραγωγή** είναι διεργασία κατά

⁶ **δωφίο** = **δ**υαδικό **ψηφίο**, **bit** = **b**inary **digi**t . Στην περίπτωση του **δωφίου** έχουμε ακρωνυμία του **δυναδικού ψηφίου** και επομένως *εισαγωγή* μιας **νέας ρίζας** της ρίζας **δωφ-** που λειτουργεί κατά εντελώς ανάλογο τρόπο με τη ρίζα **ψηφ-** της λέξης **ψηφίο** μόνο που εδώ όλες οι παράγωγες, σύνθετες ή παρασύνθετες λέξεις (π.χ. *δωφιακός, μονοδύφιος, επταδωφιακός, δωφιοσειριακός, δωφιοπαράλληλος, ...*) θα αφορούν **όχι οποιαδήποτε ψηφία αλλά ψηφία του δυναδικού συστήματος αρίθμησης (δυναδικά ψηφία)**.

⁷ Κατά την Α. Ράλλη [5] η σύνθεση με αχώριστο μόριο δεν θα πρέπει να θεωρείται σύνθεση, αλλά παραγωγή.

την οποία μια λέξη (*παράγωγη λέξη, παράγωγο*) **προκύπτει** από μια άλλη (*πρωτότυπη λέξη, πρωτότυπο*) με την προσθήκη μιας κατάληξης (*παραγωγικής κατάληξης*). Λέξη που δεν παράγεται από άλλη, αλλά σχηματίζεται από μια **ρίζα** και μια **κατάληξη** λέγεται **ριζική λέξη**. Είδια κατηγορία παραγωγής είναι η **παρασύνθεση**, που είναι η παραγωγή λέξης (*παρασύνθετη λέξη, παρασύνθετο*) από **σύνθετη πρωτότυπη λέξη**.

Όλες οι λέξεις που προήλθαν από την ίδια απλή λέξη μέσω παραγωγής ή σύνθεσης αποτελούν τα **μέλη** μιας **οικογένειας λέξεων** και είναι μεταξύ τους **συγγενείς** (*συγγενικές λέξεις*).

4 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΛΕΞΕΩΝ: ΠΛΟΥΣΙΟΠΑΡΟΧΟ ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΟΝΟΜΑΤΟΘΕΤΗ

Στην Ελληνική Γλώσσα υπάρχουν πολλές και μεγάλες οικογένειες λέξεων, με διαχρονική παρουσία, από τις οποίες καθεμιά «κατάγεται» από την **ίδια ριζική λέξη**, που μπορεί να έχει μία ή περισσότερες **ρίζες**. Η μελέτη των οικογενειών αυτών παρέχει πολύτιμο υλικό για αξιοποίηση από τους ονοματοθέτες οποιοδήποτε θεματικού πεδίου στην διεργασία της **οροδότησης νέων εννοιών** του πεδίου. «Πατριάρχες» πολλών από τις οικογένειες αυτές είναι μεγάλο πλήθος απλών (ριζικών) ρημάτων. Ένα μέσο για τη μελέτη των οικογενειών αυτών είναι και μια σειρά **Οικογενειακών Πινάκων** (*σύνθεσης και παρασύνθεσης*), στους οποίους τοποθετούνται όλα τα υπάρχοντα μέλη της οικογένειας. Στους πίνακες αυτούς αναφέρονται **κενές θέσεις**, που έχουν όλες τις προοπτικές να καλυφθούν μελλοντικά ως **όροι**.

Θα ασχοληθούμε λεπτομερέστερα με μια τέτοια μεγάλη οικογένεια, την οικογένεια του ρήματος **θέτω** (ΑΕ *τίθημι*). Στον Οικογενειακό Πίνακα Αρ.1 του ρήματος **θέτω**, που ακολουθεί, αναγράφονται κατακορύφως (πρώτη στήλη του πίνακα) τα συνηθέστερα **«αχώριστα μόρια»** της Γραμματικής που είναι δυνατόν να χρησιμεύουν ως **πρώτο συνθετικό** σε συγγενικά σύνθετα (μέλη) της Οικογένειας, ενώ στην τελευταία στήλη αναγράφεται ο συνδυασμός καθενός από αυτά τα αχώριστα μόρια με το **στερητικό α-** (ή **αν-**) που είναι δυνατόν να αντικαταστήσει το πρώτο συνθετικό, προκειμένου να σχηματισθεί το **αντίθετο** (*αντώνυμο*) του αντίστοιχου σύνθετου ή παρασύνθετου μέλους της οικογένειας. Οριζοντίως, σ' αυτόν τον οικογενειακό πίνακα, διατάσσουμε τα δεύτερα συνθετικά (μαζί με τις παραγωγικές καταλήξεις): **-θέτω** και **-θετώ**, **-θέτης**, **θέτρια** και **-θέτιδα**, **-θέση**, **-θεσία**, **-θεσιακός**, αφιερώνοντας δύο στήλες σε κάθε περίπτωση, από τις οποίες η δεύτερη περιλαμβάνει τα **αντίθετα**.

Σε κάθε κελί του πίνακα αντιστοιχεί ένα **δυνητικό μέλος X** (ή το αντίθετό του: **α+X**) της

οικογένειας. Σε κάθε κελί στο οποίο αντιστοιχεί **υπάρχον**⁸ μέλος της οικογένειας έχει αναγραφεί το σύμβολο «✓» (νύγμα), ενώ τα υπόλοιπα κελιά είναι καταρχήν κενά. Κάθε στήλη αντιστοιχεί και σε δικό της **μέρος του λόγου**. Αν π.χ. πάρουμε την πρώτη στήλη του πίνακα, που έχει ως δεύτερο συνθετικό το **-θέτω** ή το **-θετώ**⁹ συναντούμε τα μέλη (ρήματα): **αθετώ, αναθέτω, αντιθέτω, αποθέτω, διαθέτω, εκθέτω, ενθέτω, επιθέτω, καταθέτω, μεταθέτω, παραθέτω, προθέτω, προσθέτω, συνθέτω, υπερθέτω, υποθέτω**. Αν π.χ. πάρουμε, την οριζόντια γραμμή που έχει ως πρώτο συνθετικό το «**δια-**» (αντίθετο: **αδια-**) συναντούμε τα μέλη **διαθέτω, αδιαθετώ, διαθέτης, διάθεση, αδιαθεσία**. Εξαιρώντας μόνο την πρώτη οριζόντια γραμμή του πίνακα, όπου το στερητικό α έχει την ιδιαιτερότητα να μην επιδέχεται (κατά κανόνα) μπροστά του και άλλο στερητικό α, για όλον τον υπόλοιπο πίνακα, κάνουμε τον συλλογισμό:

Αφού για ένα από τα **ανάλογα μέλη** μιας στήλης του πίνακα εμφανίζονται οριζοντίως σε άλλες στήλες **αντίστοιχα** μέλη, είναι **εύλογα δυνατή** (ή αλλιώς **επιτρεπτή**) η εμφάνιση (= ενδεχόμενη μελλοντική δημιουργία) στις ίδιες στήλες αντίστοιχων μελών και για τα υπόλοιπα μέλη της εν λόγω στήλης. Ισοδύναμος με τον προηγούμενο είναι και ο συλλογισμός: αφού για ένα από τα **αντίστοιχα μέλη** μιας οριζόντιας γραμμής του πίνακα εμφανίζονται κατακορύφως σε άλλες γραμμές ανάλογα μέλη, είναι **εύλογα δυνατή** η εμφάνιση στις ίδιες γραμμές ανάλογων μελών και για τα υπόλοιπα μέλη της εν λόγω γραμμής.

Ο συλλογισμός αυτός ισχύει **ανεξάρτητα από τους μηχανισμούς σύνθεσης, παραγωγής ή παρασύνθεσης που υπάρχουν πίσω από κάθε μέλος (στην ιστορία του)**. Δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο λειτούργησε η γλώσσα **έστω και μία φορά** επιδέχεται εφαρμογή και σε οποιαδήποτε άλλη ανάλογη ή κατάλληλη συνθήκη. Έτσι, π.χ. όπως στο **εκθέτω** (μέλος της πρώτης στήλης) εμφανίζονται οριζοντίως τα: **εκθέτης, εκθέτρια, έκθεση, εκθεσιακός** έτσι και στο **καταθέτω** (της ίδιας στήλης) εμφανίζονται τα: **καταθέτης, καταθέτρια, κατάθεση, καταθεσιακός**. Το τελευταίο σήμερα δεν υπάρχει, αλλά είναι **επιλέξιμο υποψήφιο μέλος** (γι' αυτό και σημειώνεται με **υ**) για τη στιγμή που θα προκύψει οροδοτική ανάγκη για την κάλυψη της οποίας θα κριθεί κατάλληλο.

⁸ Εδώ λέγοντας «υπάρχον μέλος» εννοούμε ότι το μέλος αυτό βρέθηκε σε κάποιο από τα λεξικά που αναφέρουμε στην Εισαγωγή, που σημαίνει ότι αν η έρευνά μας επεκταθεί και σε άλλα λεξικά ενδέχεται να καταληφθούν και πολλά άλλα κελιά του πίνακα που τώρα είναι κενά.

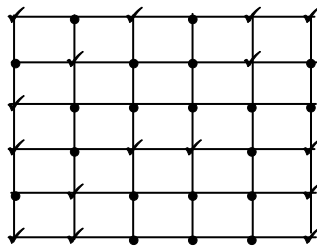
⁹ Ο τύπος **-θετώ** ως δεύτερο συνθετικό, ενώ αποτελεί κανόνα όταν το πρώτο συνθετικό είναι όνομα (ουσιαστικό ή επίθετο) π.χ. **αθλοθετώ, νομοθετώ, διπλοθετώ, οριοθετώ** κ.ά., στα αχώριστα μόρια απαντά μόνο με το στερητικό α- (**αθετώ**) και στα διπλομόρια και τριπλομόρια απαντά στα **αδιαθετώ, διευθετώ** και **αναδιευθετώ** (Σε οικογένειες άλλων ρημάτων το φαινόμενο απαντά και στη σύνθεση με τα **ευ-, δυσ-, διχο-, -τηλε** (**ευτυχώ, δυστυχώ, τηλεγραφώ, διχοτομώ, ...**)).

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΡ.1 ΤΟΥ «θέτω» – ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΧΩΡΙΣΤΑ ΜΟΡΙΑ ΩΣ ΠΡΩΤΑ ΣΥΝΘΕΤΙΚΑ

ΡΙΖΙΚΗ ΛΕΞΗ: **θέτω** ΡΙΖΑ: **-θε-** ή **-θέ-**

1 ^ο συνθετικό = Σ1	θέτω (1) -θετώ (2)		-θέτης		-θέτρια (1) -θέτιδα (2)		θέση		-θεσία		-θεσιακός		1 ^ο συνθετικό = α+Σ1
	X	α+X	X	α+X	X	α+X	X	α+X	X	α+X	X	α+X	
α- (αν-, ανα-)	✓2	-		-		-		-		-		-	-
αμφι- (αμφ-)													αναμφι- (αναμφ-)
ανα- (αν-)	✓1	υ	✓		✓1		✓			υ	υ		ανανα- (ανααν-)
αντι- (αντ-, ανθ-)	✓1	υ	υ		υ		✓			υ	υ		αναντι- (αναντ-, ανανθ-)
αρχι- (αρχ-)													αναρχι- (αναρχ-)
απο- (απ-, αφ-)	✓1	υ	υ		υ		✓			υ	υ		αναπο- (αναπ-, αναφ-)
δια- (δι-)	✓1	✓2	✓		✓1		✓			✓	υ		αδια- (αδι-)
διχο-													αδιχο-
δυσ-													αδυσ-
εισ-													ανεισ-
εκ- (εξ-)	✓1	υ	✓		✓1		✓			υ	✓		ανεκ- (ανεξ-)
εν- (εγ-, ελ-, εμ-, ερ-)	✓1	υ	υ		υ		✓			υ	υ		ανεν- (ανεγ-, ανελ-, ανεμ-, ανερ-)
επι- (επ-, εφ-)	✓1	υ	υ		υ		✓			υ	υ		ανεπι- (ανεπ-, ανεφ-)
ευ-													ανευ-
ημι-													ανημι-
κατα- (κατ-, καθ-)	✓1	υ	✓		✓1		✓			υ	υ		ακατα- (ακατ-, ακαθ-)
μετα- (μετ-, μεθ-)	✓1	υ	υ		υ		✓			υ	υ		αμετα- (αμετ-, αμεθ-)
ξε-													αξε-
ομο- (ομ-)													ανομο- (ανομ-)
παρα- (παρ-)	✓1	υ	υ		υ		✓			υ	υ		απαρα- (απαρ-)
περι-													απερι-
προ-	✓1	υ	υ		υ		✓			υ	υ		απρο-
προσ-	✓1	υ	υ		υ		✓			υ	υ		απροσ-
συν- (συγ-, συλ-, συμ-, συρ-, συσ-, συ, συνε-)	✓1	υ	✓		✓2		✓			υ	υ		ασυν- (ασυγ-, ασυλ-, ασυμ-, ασυρ-, ασυσ-, ασυ, ασυνε-)
τηλε-													ατηλε-
υπερ-	υ	υ	υ		υ		✓			υ	υ		ανυπερ-
υπο- (υπ-, υφ-)	✓1	υ	υ		υ		✓			υ	υ		ανυπο- (ανυπ-, ανυφ-)

Αντίστοιχα, όπως στο **διάθεση** (μέλος της έβδομης γραμμής) αναλογούν κατακορύφως τα: **ανάθεση, αντίθεση, απόθεση, έκθεση, ένθεση, επίθεση, κατάθεση, μετάθεση, παράθεση, πρόσθεση, σύνθεση, υπέρθεση, υπόθεση** έτσι και στο **αδιαθεσία** (της ίδιας γραμμής) αναλογούν κατακορύφως τα: **αναναθεσία, αναντιθεσία, αναποθεσία, ανεκθεσία, ανενθεσία, ανεπιθεσία, ακαταθεσία, αμεταθεσία, απαραθεσία, απροσθεσία, ασυνθεσία, ανυπερθεσία, ανυποθεσία**, τα οποία σήμερα δεν υπάρχουν, είναι όμως **αδιαμφισβητήτως επιλέξιμα υποψήφια μέλη της οικογένειας**. Με άλλα λόγια, αν από κάθε νύγμα «✓» του Οικογενειακού Πίνακα χαράξουμε μια οριζόντια και μια κατακόρυφη γραμμή που διασχίζουν τον πίνακα σε όλο του το πλάτος και σε όλο του το ύψος αντίστοιχα, θα σχηματιστεί ένα ορθογωνικό «**συγγενικό πλέγμα**» πάνω σε κόμβους του οποίου θα βρίσκονται όλα τα νύγματα (βλέπε σχηματική παράσταση του σχ. 1). Στους χωρίς νύγμα κόμβους «•» αντιστοιχούν τα **πρώτης προτεραιότητας υποψήφια μέλη υ**.

Σχήμα 2 Το «συγγενικό πλέγμα» ενός οικογενειακού πίνακα και οι θέσεις «•» των υποψήφιων μελών

Έτσι, στον Οικογενειακό Πίνακα Αρ.1 του **θέτω** έχουν σημειωθεί με «**υ**» όλες οι θέσεις των πρώτης προτεραιότητας υποψήφιων μελών. Λέμε «πρώτης προτεραιότητας» γιατί σε δεύτερη μοίρα μπορούν να αξιοποιηθούν και πολλές άλλες κενές θέσεις του πίνακα. Γιατί λ.χ. σε κάποια «κατάλληλη» περίπτωση να μην αξιοποιηθεί η σειρά των (ανύπαρκτων σήμερα) **αμφιθέτω, αμφιθέτης, αμφιθέτρια, αμφίθεση, αναμφιθεσία, αμφιθεσιακός**; Έτσι θα εμπλουτιστεί βεβαίως το συγγενικό πλέγμα με μια ακόμα οριζόντια σειρά.

Για τη μελέτη της οικογένειας του ρήματος **θέτω** κατασκευάστηκαν 12 οικογενειακοί πίνακες, που καλύπτουν τη σύνθεση με πρώτο συνθετικό αχώριστο μόριο, διπλομόριο και τριπλομόριο, ουσιαστικό ή επίθετο (βλέπε Πίνακα 9α), αριθμητικό ή επίρρημα, αλλά και σύνθετα, παράγωγα και παρασύνθετα με πρώτο συνθετικό λέξη της οικογένειας του θέτω.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΡ.9α ΤΟΥ «θέτω» – ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ Η ΕΠΙΘΕΤΟ ΩΣ ΠΡΩΤΟ ΣΥΝΘΕΤΙΚΟ

ΡΙΖΙΚΗ ΛΕΞΗ: **θέτω** ΡΙΖΑ: **-θε-** ή **-θέ-**, **-θη-** ή **-θη-**

1 ^ο συνθετικό = Σ1	-θετώ		-θήτηση (1) -θεσία (2) -θήτημα (3)		-θήτης (1) -θήτρια (2) -θήτιδα (3)		-θετικός (1) -θετημένος (2) -θήτητος (3)		1 ^ο συνθετικό = α+Σ1
	X	α+X	X	α+X	X	X	α+X	X	
αγνο-	✓		✓2		✓1,2		u	u	αναγνο-
αθλο-	✓		✓123		✓1,2		✓2	u	αναθλο-
αρχιο-	✓		✓1		u		✓2	u	αναρχιο-
αριθμο-	✓		✓		✓1		u	u	αναριθμο-
βαθμο-	✓		✓1,2		u		u	u	αβαθμο-
δωρο-	u		u		✓1		u	u	αδωρο-
ηλεκτρο-	u		u		u		✓1	u	ανηλεκτρο-
θεσμο-	✓		✓1,2		✓1,2		✓2	✓3	αθεσμο-
ιστιο-	✓		✓1		u		u	u	ανιστιο-
ιστο-	✓		✓1		u		u	u	ανιστο-
λογο-	u		u		✓1		u	u	αλογο-
μελο-	✓		u		u		u	u	αμελο-
μαρμαρο-	u		✓3		u		u	u	αμαρμαρο-
ναρκο-	✓		✓1		✓1,3		✓2	u	αναρκο-
νομο-	✓		✓123		✓1,2		✓1,2	✓3	ανομο-
νου-	✓		✓123		u		✓1,2	✓3	ανου-
ονοματο-	✓		✓2		✓1		u	u	ανονοματο-
οριο-	✓		✓1		u		✓2	u	ανοριο-
ορο-	✓		✓1,2		✓1		✓	u	ανορο-
σελιδο-	u		u		✓1		u	u	ασελιδο-
σημειο-	u		u		✓1		u	u	ασημειο-
σκηνο-	✓		✓1,2		✓123		✓1,2	✓3	ασκηνο-
στοιχειο-	✓		✓123		✓1,2		✓1,2	✓3	αστοιχειο-
στοχο-	✓		✓2		u		u	u	αστοχο-
ταξι-	✓		✓1,2		✓1,2		✓2	u	αταξι-
τετρα-	u		u		u		u	u	ατετρα-
τοπο-	✓		✓1,2		u		✓2	✓3	ατοπο-
υιο-	✓		✓1,2		u		✓2	✓3	ανυιο-
χαρτο-	u		u		✓1,2		u	u	αχαρτο-
χειρο-	✓		✓1,2		u		u	u	αχειρο-
χωρο-	✓		✓1		u		✓2	✓3	αχωρο-
ψηφιοδο-	u		✓1		✓1,2		u	u	αψηφιοδο-
ψηφο-	✓		✓13		✓1,2		✓1,2	u	αψηφο-
μονο-	u		u		u		u	u	αμονο-
διπλο-	u		✓2		u		u	u	αδιπλο-
πολυ-	u		✓2		u		u	u	απολυ-
Υ1-	u		u		u		u	u	α+Υ1
Υ2-	u		u		u		u	u	α+Υ2
...	u		u		u		u	u	...
Υν	u		u		u		u	u	α+Υν

Εντοπίστηκαν, έτσι, **629 υπάρχοντα μέλη** της οικογένειας, στα οποία αντιστοιχούν **825 πρώτης προτεραιότητας υποψήφια μέλη**. Σ' αυτά πρέπει να προστεθεί και **απεριόριστο πλήθος συμπλόκων** με *πρώτο* συνθετικό **όνομα** (Y1, Y2, ..., Yn, όπου n οποιοδήποτε ουσιαστικό ή επίθετο – βλέπε Οικογενειακό Πίνακα 9α) και *τελευταίο* συνθετικό σύνθετο ή παρασύνθετο της οικογένειας του **θέτω**. Για παράδειγμα, με τελευταίο συνθετικό **-θήκη** καταγράφηκαν **124 υπάρχοντα μέλη**, ενώ η ελευθερία του πρώτου συνθετικού δίνει προοπτική με απεριόριστες δυνατότητες σε όλα τα θεματικά πεδία.

5 ΤΑ ΣΥΜΠΛΟΚΑ ΜΟΝΟΛΕΚΤΑ ΣΤΗΝ ΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

Μελετώντας ως σώμα ορολογικού υλικού (corpus) το στιγμιότυπο **TELETERM10.V26 [14]** (57.000 ορολογικά λήμματα) της Βάσης Τηλεπικοινωνιακής Ορολογίας **TELETERM** (όπου συγκεντρώνεται το ορολογικό έργο της ΜΟΤΟ) διερευνήσαμε τη συμμετοχή λέξεων της οικογένειας του **θέτω** σε ελληνικούς τηλεπικοινωνιακούς όρους, με τα ακόλουθα αποτελέσματα: Βρέθηκαν **2434 ελληνικοί τηλεπικοινωνιακοί όροι**, μονολεκτικοί ή πολυλεκτικοί, (δηλαδή το **4,5%** περίπου του συνόλου των όρων) να περιέχουν το ρήμα **θέτω** ή κάποιο **μέλος** της οικογένειάς του. Το πλήθος αυτών των διαφορετικών μελών είναι **230**. Κάποια από αυτά συναντώνται σε έναν όρο (μια φορά) όπως π.χ. το μέλος **εναπόθεση**, ενώ κάποια άλλα σε περισσότερους. Ακραία περίπτωση αποτελεί το μέλος **συνθήκη** που βρέθηκε να συμμετέχει σε **344** όρους. Μόνο τα **112**, από αυτά τα 230 μέλη, **υπάρχουν** σήμερα στο γενικό λεξικό. Τα υπόλοιπα **118** είναι **νεολογικά** και συμμετέχουν σε **441** τηλεπικοινωνιακούς όρους. Πίνακας των μελών αυτών δίνεται ως Παράρτημα σε τούτη την εργασία και περιλαμβάνει τα 118 νεολογικά μονόλεκτα (στήλη 1), τους τύπους με τους οποίους καθένα από αυτά εμφανίζεται (στήλη 2), τον αριθμό των όρων στους οποίους συμμετέχει κάθε τύπος (στήλη 3) και το σύνολο των όρων στους οποίους συμμετέχουν όλοι οι τύποι κάθε μονολέκτου (στήλη 4). Πολλά από αυτά ανήκουν στα πρώτης προτεραιότητας υποψήφια μέλη, δηλαδή σε έναν από τους 12 (που ενδέχεται να γίνουν περισσότεροι) οικογενειακούς πίνακες του **θέτω** (όπως το **υπερθέτω** του Πίνακα αρ.1 και πληθώρα άλλων που υπάγονται στον Πίνακα αρ. 9α).

6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Είναι φανερή η κεφαλαιώδης σημασία της συνθετικής και παραγωγικής ικανότητας της Ελληνικής Γλώσσας στην Ελληνική Ορολογία. Η οροδότηση νέων εννοιών είναι καθημερινή ενασχόληση των Ομάδων Ορολογίας και η **νεολογική** αντιμετώπισή τους είναι φαινόμενο καθόλου σπάνιο. Η αναζήτηση μονολεκτικών σύμπλοκων όρων, δηλαδή νέων λέξεων –

που δεν υπάρχουν σήμερα στο γενικό λεξικό – για την κάλυψη πτυχών και αποχρώσεων που δεν καλύπτονται από υπάρχουσες λέξεις και η ανάδειξή τους ως νέων όρων ή ως συστατικών νέων όρων μπορεί να βοηθηθεί σε εξαιρετικά μεγάλο βαθμό – μερικές φορές θα έλεγα καταλυτικά – από τη μελέτη και εμβάθυνση σε μεγάλες οικογένειες λέξεων όπως σε αυτήν του *θέτω*. Οι οικογενειακοί πίνακες με τα συγγενικά πλέγματα – με περαιτέρω βελτιώσεις που ασφαλώς επιδέχονται – αποτελούν αποτελεσματικά εργαλεία για μια τέτοια εμβάθυνση. Η αξιοποίηση της διάστασης αυτής για την ελληνική οροδοσία και η δημιουργία πρακτικών εργαλείων για τις Ομάδες Ορολογίας δεν μπορεί παρά να αποτελέσει έργο μεικτών Ομάδων Εμπειρογνομόνων, όπου θα συνεξετάζεται και θα ανατέμνεται η τριαδικότητα της σύγχρονης γλωσσικής ανάπτυξης με κριτήρια ταυτόχρονα οντολογικά (αντικείμενα-κόσμος), εννοιολογικά-ορολογικά (έννοιες-όροι) και λεξικολογικά (λέξεις-γλώσσα).

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- [1] Κουρμούλης Γ. «Αντίστροφον Λεξικόν της Νέας Ελληνικής», Αθήνα, 1967.
- [2] Δημητράκος Δ. «Μέγα Λεξικόν Όλης της Ελληνικής Γλώσσης», 1964.
- [3] Βαλεοντή Κ. «Προβλήματα της Τεχνικής Ορολογίας», *Ενημερωτικό Σημείωμα προς τον Υπουργό Παιδείας Αντώνη Τρίτη*, 11-9-1987.
- [4] Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α. και Ομάδα Εργασίας – «Αντίστροφο Ηλεκτρονικό Λεξικό της Νέας Ελληνικής: <http://kastor.komvos.edu.gr/dictionaries/dictOnLine/DictOnLineRev.htm>».
- [5] Ράλλη Α. «Το Φαινόμενο της Σύνθεσης στη Νέα Ελληνική: Περιγραφή και Ανάλυση», Παρουσία Τόμος ΙΑ-ΙΒ, 1997.
- [6] Ράλλη Α.-Ραυτοπούλου Μ. «Η Σύνθεση στην Ελληνική ως διαχρονικό φαινόμενο σχηματισμού λέξεων», Θεσσαλονίκη 1999.
- [7] *International Standard ISO 1087-1:2000 – «Terminology work – Vocabulary – Part 1: Theory and application»*
- [8] Βαλεοντής Κ., Ζερίτη Κ., Νικολάκη Α. – «Ο ελληνικός σύμπλοκος όρος και η χρήση της Γενικής ως προσδιοριστικού συνθετικού», Πρακτικά 2^{ου} Συνεδρίου «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» 21-23 Οκτωβρίου 1999, Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ), Αθήνα 1999.
- [9] Βαλεοντής Κ. – «Ο αναλογικός κανόνας στην υπηρεσία της σύγχρονης Ελληνικής Ορολογίας», Πρακτικά 1^{ου} Συνεδρίου «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» 30, 31 Οκτωβρίου & 1 Νοεμβρίου 1997, Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ), Αθήνα 1997.
- [10] Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α. – «Η Νεολογία στην Κοινή Ελληνική», Διδακτορική Διατριβή, Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Παράρτημα Αρ. 65, Θεσσαλονίκη 1986.
- [11] ΜΟΤΟ (Μόνιμη Ομάδα Τηλεπικοινωνιακής Ορολογίας)– «Γενική και Ειδική Τηλεπικοινωνιακή Ορολογία» – Έκδοση 10^η, Αθήνα, ΟΤΕ, Ιούνιος 2001
- [12] Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων – «Νεοελληνική Γραμματική», Αθήνα 1983.
- [13] Μ. Α. Τριανταφυλλίδης, «Μικρή Νεοελληνική Γραμματική», Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη, 1965.
- [14] TELETERM10.V26 – Στιγμιότυπο της Βάσης Τηλεπικοινωνιακής Ορολογίας (57.000 λήμματα), Αθήνα, ΟΤΕ, Ιούνιος 2001
- [15] Τεγόπουλος-Φυτράκης «Μείζον Ελληνικό Λεξικό», 1997.
- [16] Μπαμπινιώτης Γ. «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», Κέντρο Λεξικολογίας 1998.
- [17] Δημητρίου Σ. – «Λεξικό όρων γλωσσολογίας», Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1983.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας συμμετοχής νεολογικών μελών της οικογένειας του ρήματος
«θέτω(τίθημι)»σε τηλεπικοινωνιακούς όρους της Βάσης TELETERM

Λέξη	Τύπος	Αριθμός όρων	Σύνολο όρων
αγορα θε τημένος ¹⁰	αγοραθετημένος	1	1
αδια θε σιμος	αδιαθέσιμος	1	1
αδια θε σιμότητα	αδιαθεσιμότητα αδιαθεσιμότητας Αδιαθεσιμότητας ¹¹	2 3 3	8
αλληλοκρυπτο θε τηση	αλληλοκρυπτοθέτηση αλληλοκρυπτοθέτησης	1 1	2
ανακλιμακο θε τηση	ανακλιμακοθέτηση	1	1
ανακλιμακο θε τώ	ανακλιμακοθετώ	1	1
ανοριο θε τητος	ανοριοθέτητο	1	1
αν θε τοκατευθυντικός	ανπιθετοκατευθυντικό	1	1
απο δι α θε ση	Αποδιάθεση	1	1
απο θε τήριο	αποθετήριο	1	1
απο θη κωρία	αποθηκωρίας	1	1
αποκρυπτο θε τηση	αποκρυπτοθέτηση αποκρυπτοθέτησης	2 3	5
αποκρυπτο θε τώ	αποκρυπτοθετώ	2	2
απο τε θειμένος	αποτεθειμένη	1	1
αριθμο θε τηση	αριθμοθέτηση αριθμοθέτησης	3 1	4
αρχικο θε τηση	αρχικοθέτηση αρχικοθέτησης	8 8	16
αρχικο θε τώ	αρχικοθετώ	3	3
ασυν θη κοταγής	ασυνθηκοταγής	7	7
ασυν θη κοταγώς	ασυνθηκοταγώς	1	1
αυτοοριο θε τούμαι	αυτοοριοθετούμαι	1	1
βιντεοεπισηματο θε τηση	βιντεοεπισηματοθέτηση	1	1
διαβιβλιο θη κικός	διαβιβλιοθηκικός διαβιβλιοθηκικές	2 1	3
διαστημο θε τημένος	διαστημοθετημένος	1	1
διαστημο θε τώ	διαστημοθετώ	1	1
δυφιο θε ση	δυφιοθέση δυφιοθέσεις δυφιοθέσεων	2 1 1	4
εγγυπρό θε σιμος	εγγυπρόθεσιμη	1	1
ε κ θ ε σικός	εκθεσικό	1	1
ε ν θ η κευση	ενθήκευση	1	1
ε ν θ η κεύω	ενθηκεύω	1	1
ε ξ α πο θ η κευση	εξαποθήκευση	1	1
επανα δι ευ θε τηση	επαναδιευθέτηση επαναδιευθέτησης	4 1	5
επανα δι ευ θε τήσιμος	επαναδιευθετήσιμο	1	1
επανα δι ευ θε τώ	επαναδιευθετώ	1	1
επαν ά θ ε ση	επανάθεση επανάθεσης	10 3	13

¹⁰ Εντονότυπο και υπογραμμισμένο είναι το τμήμα του μέλους με το οποίο έγινε η αναζήτησή του στη Βάση TELETERM

¹¹ Με κεφαλαίο αρχικό γράμμα επισημαίνονται τα **ιδιώνυμα** [8].

Λέξη	Τύπος	Αριθμός όρων	Σύνολο όρων
επανα <u>θέ</u> της	επαναθέτης επαναθέτες επαναθετών	9 3 1	13
επανα <u>θέ</u> τω	επαναθέτω	1	1
επανακλιμακο <u>θέ</u> τηση	επανακλιμακοθέτηση	1	1
επανακλιμακο <u>θε</u> τώ	επανακλιμακοθετώ	1	1
επαναριθμο <u>θέ</u> τηση	επαναριθμοθέτηση επαναριθμοθέτησης	3 1	4
επαναρχικο <u>θε</u> τώ	επαναρχικοθετώ	1	1
επανατοπο <u>θε</u> τώ	επανατοποθετώ	1	1
επισηματο <u>θε</u> τημένος	επισηματοθετημένη Επισηματοθετημένη επισηματοθετημένες επισηματοθετημένο επισηματοθετημένα	3 1 1 5 1	11
επισηματο <u>θέ</u> της	επισηματοθέτης	1	1
επισηματο <u>θέ</u> τηση	επισηματοθέτηση Επισηματοθέτηση επισηματοθέτησης	8 1 4	13
επισηματο <u>θε</u> τώ	επισηματοθετώ	3	3
ερωτηματο <u>θέ</u> τηση	ερωτηματοθέτηση ερωτηματοθέτησης	7 3	10
ερωτηματο <u>θε</u> τώ	ερωτηματοθετώ	1	1
<u>θε</u> σιακός	θεσιακός θεσιακή θεσιακό	1 1 1	3
<u>θε</u> σιανεξάρτητος	θεσιανεξάρτητος	1	1
<u>θε</u> σιδεικτικός	θεσιδεικτικός	2	2
<u>θε</u> σιεξαρτώμενος	θεσιεξαρτώμενος	1	1
ιδιο <u>προ</u> σθήκη	ιδιοπροσθήκη	1	1
ιστο <u>θέ</u> ση	ιστοθέση	1	1
καινο <u>θέ</u> τηση	Καινοθέτηση	1	1
κακοσυν <u>τε</u> θειμένος	κακοσυντεθειμένος	1	1
κατακλιμακο <u>θέ</u> τηση	κατακλιμακοθέτηση	1	1
κατακλιμακο <u>θε</u> τώ	κατακλιμακοθετώ	1	1
κεντρο <u>θε</u> τημένος	κεντροθετημένος	1	1
κεντρο <u>θε</u> τώ	κεντροθετώ	2	2
κλησι <u>θέ</u> τηση	κλησιθέτηση	1	1
κλιμακο <u>θε</u> σία	κλιμακοθεσία	1	1
κλιμακο <u>θέ</u> τηση	κλιμακοθέτηση κλιμακοθέτησης	1 1	2
κλιμακο <u>θε</u> τήσιμος	κλιμακοθετήσιμος κλιμακοθετήσιμη κλιμακοθετήσιμο	2 7 2	11
κλιμακο <u>θε</u> τησιμότητα	κλιμακοθετησιμότητα	7	7
κρυπτο <u>θε</u> τημένος	κρυπτοθετημένος κρυπτοθετημένη κρυπτοθετημένης κρυπτοθετημένο κρυπτοθετημένα	2 1 1 5 1	10
κρυπτο <u>θε</u> τήρας	κρυπτοθετήρας κρυπτοθετήρα	6 6	12
κρυπτο <u>θέ</u> τηση	κρυπτοθέτηση κρυπτοθέτησης	15 24	39

Λέξη	Τύπος	Αριθμός όρων	Σύνολο όρων
κρυπτο θε τικός	κρυπτοθετικός κρυπτοθετικού κρυπτοθετικό (αιτ. αρσ.) κρυπτοθετική κρυπτοθετικό κρυπτοθετικού (ουδ.)	2 1 1 1 2 1	8
κρυπτο θε τώ	κρυπτοθετώ	2	2
μεσό θε μα	μεσόθεμα μεσοθέματος μεσοθέματος	1 2 1	4
μετα θε τήρας	μεταθετήρας	1	1
ομο θε σιος	ομοθέσιων	1	1
οριο θε τήρας	οριοθετήρας	1	1
οριο θε τής	οριοθέτης οριοθέτη οριοθέτη (αιτ.)	8 7 1	16
παρά θε μα	παράθεμα	1	1
παραμετρο θε τημένος	παραμετροθετημένος παραμετροθετημένη	2 4	6
παραμετρο θε τηση	παραμετροθέτηση	1	1
περιδιευ θε τημένος	περιδιευθετημένο περιδιευθετημένου (ουδ.)	1 1	2
περιδιευ θε τηση	περιδιευθέτηση	1	1
περιδιευ θε τώ	περιδιευθετώ	1	1
περιοριο θε τηση	περιοριοθέτηση	1	1
πλαισιοαπο θε κη	πλαισιοαποθήκη πλαισιοαποθήκης	1 1	1 1
πολυσυν θε τικός	πολυσυνθηκική	1	1
προδιά θε τος	προδιάθετος	1	1
προδιευ θε τημένος	προδιευθετημένες	1	1
προδιευ θε τηση	προδιευθέτηση	1	1
προ θη ματοθετώ	προθηματοθετώ	1	1
προσυν θε κη	προσυνθήκη	2	1
προσυν θε κο θε τηση	προσυνθηκοθέτησης	1	1
προ τε θειμένος	προτεθειμένες	1	1
προτεραιο θε τημένος	προτεραιοθετημένο	1	1
προτεραιο θε τηση	προτεραιοθετήτηση προτεραιοθετήσεως	1 2	3
προτεραιο θε τώ	προτεραιοθετώ	1	1
προτερό θε τα (επίρρ.)	προτερόθετα	2	2
προτερο θε τηση	προτεροθέτηση Προτεροθέτηση	4 1	5
προτερό θε το (ουσ.)	προτερόθετο προτεροθέτου προτερόθετα προτεροθέτων προτερόθετα (αιτ.)	3 6 1 3 1	14
προτερό θε τος	προτερόθετος προτερόθετη προτερόθετης προτερόθετες προτερόθετες (αιτ.) προτερόθετο προτερόθετου (ουδ.)	14 27 2 2 1 15 1	62
προτερο θε τώ	προτεροθετώ	2	2
ροο θη κευση	ροοθήκευση	1	1
ροο θη κεύω	ροοθηκεύω	1	1

Λέξη	Τύπος	Αριθμός όρων	Σύνολο όρων
συν <u>θη</u> τήρας	συνθητήρας συνθητήρα	2 2	4
συν <u>θη</u> κοθέτηση	συνθηκοθέτηση συνθηκοθέτησης	3 3	6
συν <u>θη</u> κικός	συνθηκική	1	1
συν <u>θη</u> κοθεσιμότητα	συνθηκοθεσιμότητα	2	2
συν <u>θη</u> κοθετικός	συνθηκοθετικές	2	2
συν <u>θη</u> κοθετούμαι	συνθηκοθετούμαι	1	1
συν <u>θη</u> κοταγής	συνθηκοταγής συνθηκοταγούς	3 5	8
τηλε <u>δια</u> θέσιμος	τηλεδιαθέσιμος	1	1
τιμολογιο <u>θέ</u> τηση	τιμολογιοθέτηση	1	1
τιμολογιο <u>θε</u> τώ	τιμολογιοθετώ	1	1
υπερ <u>δει</u> κτοθετώ	υπερδεικτοθετώ	1	1
υ <u>περ</u> θεση	υπέρθεση υπέρθεσης	1 1	2
υπερ <u>θέ</u> τω	υπερθέτω	1	1
υπερ <u>τε</u> θειμένος	υπερτεθειμένο	1	1
υπερ <u>τί</u> θεμαι	υπερτίθεμαι	1	1
υπερ <u>τι</u> θέμενος	υπερτιθέμενη υπερτιθέμενο	2 1	3
υπο <u>δι</u> ευθέτηση	υποδιευθέτηση	1	1
φασ <u>ι</u> ετημένος	φασιετημένος	1	1
φω <u>το</u> στοιχειοθετήρας	φωτοστοιχειοθετήρας	1	1
Σύνολο μελών: 118		Σύνολο όρων:	441

Κ. Βαλεοντής

Φυσικός-Ηλεκτρονικός, Τηλεπικοινωνιακός Μηχανικός ΟΤΕ,

Υπεύθυνος των Ομάδων Ορολογίας: ΜΟΤΟ, ΕΛΟΤ/ΤΕ2/ΟΕ5, ΕΛΟΤ/ΤΕ48/ΟΕ1 και ΕΛΟΤ/ΤΕ80/ΟΕ1

Γενικός Γραμματέας της ΕΛΕΤΟ και

Πρόεδρος του Γενικού Επιστημονικού Συμβουλίου (ΓΕΣΥ) της ΕΛΕΤΟ.

Διεύθυνση: Καραμανλάκη 18, 112 53 ΑΘΗΝΑ

Αρ. Τηλεφ.: 6118986, 8619521

Αρ. Τηλεομ.: 8068299.

Ηλ.Ταχ.: valeonti@otenet.gr.